

Skovens skjulte juveler

- om at sætte pris på de sjældne fuglearter, som holder biodiversiteten oppe i skovene

Af Henrik Wejdling

Intet er vel skønnere end at genhøre Sangdroslens fejende sang en martsaften, eller at lytte til Bogfinkens evigt gentagne 'Det, det, det, det ka' jeg sig' li' så tit, det ska' være', når forårsturen går til den lysegrønne skov. Og begge arter skal vi blive ved med at nyde og glædes ved. Men når det i de kommende år kommer til at handle mere og mere om en målrettet indsats for at sikre biodiversiteten – artsmangfoldigheden – så er det ikke nok blot at glædes ved de almindelige arter, som trives så udmærket i de fleste skove. Nej, så må vi til at interessere os mere for dem, der er sjældne og truede – dem, der måske står lige for at forsvinde fra vores lokale skov eller måske helt fra regionen eller landet, og som – hvis de gør det – straks vil sænke biodiversiteten yderligere.

Hvem er de sjældne og truede – og hvor findes de?

Vi må vide, hvor de er – de sjældne og truede -, hvorfor de er der, og hvordan vi kan få dem til at holde ud og meget gerne gå frem i antal, så de kan befolke de dele af skoven og andre skove, hvor de er forsvundet fra.

Vi skal med andre ord finde ud af, hvor de sjældne og truede arter findes, så vi kan lære os mere om deres levesteder, og sikre, at der kommer flere af den slags levesteder i vores skove.

Men allerførst bliver vi nødt til at finde ud af, hvilke arter, vi i det hele taget taler om. Hvad er det for fuglearter, der hører til i skoven, og som på nationalt – og måske også internationalt – plan er sjældne og truede?

Under den øvelse må vi – uanset hvor meget vi holder af Droslen og Bogfinken - vænne os til tanken om, at nogle af skovens fuglearter simpelthen er 'mere værd' end andre. At Pirolen f.eks. er mere dyrebar end Sangdroslen og at den Lille Flagspætte spiller i en helt anden division end den store. Ja, at vi faktisk kan give de forskellige arter point, alt efter hvor betydningsfulde de er for biodiversiteten.

Den øvelse blev DOF sat på tilbage i 2005, hvor jeg som DOFs repræsentant i Skovrådet blev bedt om at udpege, hvad der var de vigtigste skovfugle, som staten eventuelt skulle bruge penge på at sikre levesteder for.

Skovlovens § 25 åbner således op for, at miljøministeren kan registrere, hvad der betegnes som naturmæssigt særligt værdifulde skove (også uden for Natura 2000-områder), og staten gik dengang svanger med planer om en tilskudsordning til ejere af sådanne skove, som så ville kunne få tilskud til at bevare og forbedre de naturmæssigt særligt værdifulde skovparceller.

Staten forudså, at der ville kunne komme mange ansøgninger til en sådan tilskudsordning, og fandt det derfor vigtigt at få prioriteret i ansøgningerne, så det var de vigtigste, der fik tilskud.

Forskellige videnskabelige institutioner - herunder DOF - blev spurgt til råds om, hvad det var for arter – og dermed levesteder - der var de vigtigste at tage vare på, og så måtte vi pludselig til at prioritere.

Lille Flagspætte tegnet af Brian Zobbe

Pointsystem udviklet for skovarterne

Inspireret af et pointsystem, som bl.a. var udviklet for svampe, udviklede jeg i samarbejde med DOF's naturvidenskabelige afdeling et pointsystem, som først og fremmest lokaliserede, hvad der var de egentlige skovarter, dernæst hvilke af disse arter, der var opført på lister over sjældne og truede fuglearter – nationalt såvel som internationalt. På opslagene for de enkelte arter på www.dof.dk ('Danmarks Fugle'), kan man se alle listninger for de enkelte arter i skærmbilledets højre side.

De internationale lister, vi arbejdede med, var bl.a. skovarterne på Fuglebeskyttelsesdirektivet's Bilag I. Dem har Danmark en særlig forpligtelse til at tage vare på.

Derudover benyttede vi BirdLife Europas ranglistning af, hvor truede de europæiske fuglearter er, eller retter, hvor vigtige de er at bekymre sig om. Alle arter har fået tildelt en såkaldt 'SPEC'-karakter (*Species of European Concern*), og disse karakterer kunne vi bruge til at rangordne skovarterne med. SPEC-systemet er bl.a. bygget op over IUCN's verdens-rødliste og europæiske rødlistor – altså lister over fuglearter, der må anses for truede på globalt eller europæisk plan (se forklaringen på de forskellige SPEC-karakterer i Tabel 1 til slut i artiklen).

Derudover har vi jo også en national rødliste, ligesom DOF's DATSY-projekt dengang også havde en række skovarter på sin liste over sjældne og truede ynglefugle.

Endelig besluttede vi os for, at store hulrugere som Natugle, Hvinand, Stor Skallesluger og Huldue er vigtige indikatorer for gammel skov med store huller, ligesom vi fandt, at en skovart som Duehøg, der falder uden for klassificeringen grundet mangelfuld/fejlagtig rødlistning, burde tillægges betydning, da den ikke siges at have gunstig bevaringsstatus i DK, ligesom arter som Skarv og Fiskehejre har en stor indikativ værdi som arter, der forekommer i uforstyrret skov.

Ud af alt det kom der et pointsystem, der så ud som følger:

Sådan 'værdisættes' de danske skovarter:

10 point tildes:

- bilag 1-arter hvor den danske ynglebestand er på 1-50 par
- SPEC 1-arter
- SPEC 2/3-arter hvor den danske ynglebestand er 1-50 par
- RE (forsvundet – *regionally extinct*) og CR (kritisk truet – *critically endangered*) på rødlisten

Resultat: *Sort Stork, Rød Glente, Havørn, Kongeørn, Fiskeørn, Lærkefalk, Trane, Perleugle, Vende-hals, Pirol, Lille Fluesnapper*

5 point tildes:

- bilag 1-arter hvor den danske ynglebestand er på 50-500 par
- SPEC 2/3-arter hvor den danske ynglebestand er 50-500 par
- EN (moderat truet – *endangered*) på rødlisten

Resultat: *Sortspætte*

3 point tildes:

- bilag 1-arter hvor den danske ynglebestand er på 500-5000 par
- SPEC 2/3-arter hvor den danske ynglebestand er 500-5000 par
- VU (sårbar – *vulnerable*) på rødlisten

Resultat: *Hvepsevåge, Svaleklire, Natravn, Grønspætte, Hedelærke, Rødrygget Tornskade*

2 point tildes:

- bilag 1-arter hvor den danske ynglebestand er på >5000 par
- NT (næsten truet – *near threatened*) på rødlisten

- skovfuglearter der indikerer særlig værdifuld skov (store hulrugere og forstyrrelsesfølsomme arter), og hvor den danske ynglebestand er 1-500 par
- Resultat: *Hvinand, Stor Skallesluger, Lille Flagspætte*

1 point tildeles:

- SPEC 2/3-arter hvor den danske ynglebestand er >5000 par
- øvrige skovfuglearter der indikerer særlig værdifuld skov (store hulrugere og forstyrrelsesfølsomme arter), og hvor den danske ynglebestand er >500 par

Resultat: *Fiskehejre, Skarv, Duehøg, Skovsneppe, Natugle, Huldue, Rødstjert, Skovsanger, Sumpmejse.*

Vestsjællandske arter af interesse

I Tabel I nedenfor er oplyst de af arterne, der er relevante for Vestsjælland, og hvis forekomst, vi nu må arbejde intenst på at få bedre kendskab til. I lokalafdelingens naturpolitiske udvalg overvejes det p.t., om der er yderligere arter, der burde tilføjes listen, fordi de i Vestsjælland er truede. Det kunne f.eks. være Ravn, ligesom f.eks. Broget Fluesnapper synes at være meget ustabil som ynglefugl.

Især de arter, der har mange point i tabellens højre kolonne, er det særligt vigtigt at få lokaliseret og optalt, men tæl selvfølgelig gerne alle arter med, når du er i skoven. Det her er blot dem, det ville være særligt værdifuldt at få mere viden om.

Husk altid at indtaste eventuelle observationer på DOF-basen. For de særligt sjældne arters vedkommende vil yngleoplysninger ikke blive tilgængelige for andre brugere af DOF-basen, så man kan med sindsro rapportere disse oplysninger.

Tabel 1: Systematisk liste over sjældne og truede skovarter i Vestsjælland, som især bør eftersøges

Ikke alle arter er i dag registrerede som ynglefugle i Vestsjælland, men måske er de oversete – eller på vej. Det gælder således Hvinand (efter at Bregentvedparken er 'afstået' til Storstrøm (!)), Stor Skallesluger, Fiskeørn, Trane, Vendehals (?) og Pirol.

Ordforklaring til kolonnen med klassificering:

Bilag I: Arten omfattet af Fuglebeskyttelsesdirektivets bilag I

SPEC: 'Species of European Conservation Concern'. Opdeles i tre kategorier, SPEC 1, 2 og 3:

1 = Arter der er globalt udryddelsestruede eller ville være det, hvis der ikke opretholdtes en given forvaltning. Dvs. arter som er optaget på den globale rødliste.

2 = Arter hvis globale bestand er koncentreret i Europa og som i Europa har en dårlig bevarings status, dvs. er optaget på regionale rødlistener.

3 = Arter hvis globale bestand ikke er koncentreret i Europa, men som har en dårlig bevaringsstatus i Europa, dvs. er optaget på regionale rødlistener.

Rødliste (dansk):

RE = Forsvundet (regionally extinct): En art er forsvundet, når det er hævet over enhver rimelig tvivl, at det sidste individ, som havde en reel mulighed for reproduktion indenfor landets grænser, er dødt eller forsvundet fra landet.

CR = Kritisk truet (critically endangered): En art henføres til kategorien kritisk truet, når der er en overordentligt stor risiko for, at den vil uddø i vild tilstand i meget nær fremtid, som følge af at minimum ét af kriterierne for kritisk truet (CR) er opfyldt.

EN = Moderat truet (endangered): En art henføres til kategorien moderat truet, hvis den ikke opfylder ét af kriterierne for kritisk truet (CR), men når der alligevel er en meget stor risiko for, at den vil uddø i vild tilstand i nær fremtid.

VU = Sårbar (vulnerable): En art henføres til kategorien sårbar, hvis den ikke opfylder ét af kriterierne for at være hverken kritisk truet (CR) eller moderat truet (EN), men når der alligevel er en stor risiko for, at den vil uddø i vild tilstand på længere sigt.

NT = Næsten truet (near threatened): En art henføres til kategorien næsten truet, hvis den ikke opfylder ét af kriterierne for kritisk truet (CR), moderat truet (EN) eller sårbar (VU), men er tæt på at opfylde ét af kriterierne for sårbar.

Tabel 1

Art (og (skønnet) bestandsstørrelse (par) i DK (baseret på BiE 2004/DATSY))	Klassificering (listning: EU, BiE, DK-rød-Liste, DATSY)	Typiske krav til ynglested (Baseret bl.a. på Grell, 1998)	Point
Skarv (36.000-41.000)	- - -	Uforstyrret skov m. gode indflyvningsmuligheder.	1
Fiskehejre (6.000-7.000)	- - -	- do -	1
Hvinand (63-76)	- - - DATSY	Spontan (ej kasse): Yngler i gamle sortspætte-reder v. åbent vand (hulruger)	2
Stor Skallesluger (30-36)	- - NT (DK-rød) DATSY	Yngler i meget gamle, døende løvtræer (ege, elme, popler, pile og andre hule træer) v. åbent vand (hulruger).	2
Hvæpsevåge (650)	Bilag I - - -	Ældre løvskov, gerne åben og lys. Helst > 100 ha. Adgang til enge/moser. Rede altid i gl. bøgeskov.	3
Rød Glente (17-22)	Bilag I SPEC 2 - DATSY	Mosaiklandskab m. skove m. store, gamle træer m. døde grene og gode indflyvningsforhold. Jager udelukkende i åbent land.	10
Havørn (13)* * 2011 38 par	Bilag I SPEC 1 - DATSY	Store, uforstyrrede skovområder m. store, gl. træer m. døde grene og gode indflyvningsforhold.	10
Duehøg (600)	- - -	Uforstyrrede skovpartier m. gode bestande af duer m.v. Helst skove > 100 ha. Uden f. yngletid næsten udelukkende inde i skoven.	1
Fiskeørn (1-3)	Bilag I SPEC 3 RE (DK-rød) DATSY	Som Havørn	10
Lærkefalk (1-11)	Bilag I - - DATSY	Ældre, lysåben nåle- eller løvskov i kombination med åbne, udyrkede arealer, græssede enge og insektrige vådområder. Indikerer god forekomst af guldsmede.	10
Trane (16-28)	Bilag I SPEC 2 - DATSY	Såvel åbne og uforstyrrede, næringsfattige moser som i mere tilgroede, næringsrige moser. I de senere år også mindre skovmoser.	10
Skovsneppe	-	Større skove med fugtige lavninger, tilgroede	1

(2.000-3.500)	SPEC 3 - -	moser eller partier med skovsump. Foretrækker løvskovsbevoksninger.	
Swaleklire (16-22)	- - VU (DK-rød) DATSY	Åbne skovmoser i nåle- og blandskov, der gerne må have fugtige og bløde mudderflader.	3
Huldue (800-1.000)	- - -	Spontan: Gl. døende træer (hulruger)	1
Natugle (3.000-4.000)	- - -	- do -	1
Natravn (500-600)	Bilag I SPEC 2 - -	Fyrreskov på tør og sandet bund er foretrukne ynglebiotop. Lysåbne, gerne m. enkelte, enlige træer (sangposter).	3
Vendehals (25-50)	- SPEC 3 EN (DK-rød) -	Afhængig af naturlige huller i træer nær områder med lavt og sparsomt græsdekke. Rigelig forekomst af myrer. Ej i lukket skov.	10
Sortspætte (200-300)	Bilag I - - -	Blandskov, især bevoksninger af ældre bøgeskov, der støder op til store nåleskovsarealer, da reden udhugges i stor, gl. bøg og føden søges mest i nål.	5
Lille Flagspætte (33-55)	- - NT (DK-rød) -	Løvskov, der ikke er omfattet af alm. forstlig drift og med rigelig forekomst af døde og døende træer. Redehul i død træstamme eller stød. Gerne i elle- eller anden upåvirket sumpskog. Kræver min. 1 km ² optimal skov/par.	2
Hedelærke (300)	Bilag I SPEC 2 - -	Præference for nåleskov m. store, lysåbne partier/klitheder. Ej i lukket skov. I Vestjylland ofte på østvendte side af plantager.	3
Rødstjert (40.000-60.000)	- SPEC 2 - -	Gl. løvskov m. dødt ved (hulruger). Gerne græsningskov, lystskove o.a. skove m. mange, gl. træer.	1
Skovsanger (5.000-15.000)	- SPEC 2 - -	Foretrækker højskov af bøg eller eg m sparsom underskov, men kan også træffes ynglende i blandskov og lysåbne hassel- eller birkeskove.	1
Sumpmejse (10.000-20.000)	- SPEC 3 - -	Udpræget løvskovsmejse med særlig forkærlighed for gl. løvskov m rig og varieret underskov. Foretrækker fugtige dele (ellesump, sumpskog af birk og pil). (hulruger).	1
Pirol (13-19)	- - CR (DK-rød) -	Ældre, højstammet løvskov m veludviklet underskov. Forkærlighed for kystskove – især hvis bævreasp eller anden poppel.	10
Rødrygget Tornskade (1.500-3.000)	Bilag I SPEC 3 -	Lysåbne partier m. overdrevspræg/rigt udbud af store biller – gerne i store skovlysninger.	3

Referencer:

BiE-II (2004): BirdLife International (2004): *Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status*. Cambridge, UK: BirdLife International (BirdLife Conservation Series No. 12).

Grell, M.B. (1998): *Fuglenes Danmark*. Gads Forlag

Tucker, G.M. and M.F. Heath (1994): *Birds in Europe: their conservation status*. Cambridge, UK: BirdLife International (BirdLife Conservation Series no. 3).